

Instytucje Prawa Prywatnego

Maciej Kaliński

Szkoda na mieniu i jej naprawienie

2. wydanie

C · H · BECK

Inytucje Prawa Prywatnego

Szkoda na mieniu i jej naprawienie

Polecamy nasze publikacje z tego zakresu:

E. Gniewek (red.)

KODEKS CYWILNY, wyd. 6

Komentarze Kodeksowe

M. Królikowski

**BŁĄD JAKO WADA OŚWIADCZENIA WOLI STRONY
UMOWY WEDŁUG KODEKSU CYWILNEGO**

Institucje Prawa Prywatnego

A. Brzozowski

**WPLYW ZMIANY OKOLICZNOŚCI NA ZOBOWIĄZANIA.
KLAUZULA *REBUS SIC STANTIBUS***

Institucje Prawa Prywatnego

A. Olejniczak (red.)

PRAWO ZOBOWIĄZAŃ – CZĘŚĆ OGÓLNA, TOM 6, wyd. 2

System Prawa Prywatnego

M. Wilejczyk

**ZAGADNIENIA ETYCZNE CZĘŚCI OGÓLNEJ PRAWA
CYWILNEGO**

Monografie Prawnicze

Legalis
System Informacji Prawnej

www.ksiegarnia.beck.pl

Instytucje Prawa Prywatnego

Szkoda na mieniu i jej naprawienie

Maciej Kaliński

2. wydanie

Wydawnictwo C.H.Beck
Warszawa 2014

Propozycja cytowania:
M. Kaliński, Szkada na mieniu i jej naprawienie, wyd. 2, Warszawa 2014

Wydawca: Wioleta Beczek

© **Wydawnictwo C.H.Beck 2014**

Wydawnictwo C.H.Beck Sp. z o.o.
ul. Bonifraterska 17, 00-203 Warszawa

Skład i łamanie: Marta Świerk
Druk i oprawa: Totem, Inowrocław

ISBN 978-83-255-6299-1

ISBN e-book 978-83-255-6300-4

Spis treści

Wstęp	XIX
Wykaz skrótów	XXI
Wykaz literatury	XXIX
Rozdział I. Odpowiedzialność odszkodowawcza – uwagi ogólne	1
§ 1. Istota odpowiedzialności odszkodowawczej	1
§ 2. Stosunek odpowiedzialności odszkodowawczej do odpowiedzialności prawnej i cywilnej	3
§ 3. Rozwój odpowiedzialności odszkodowawczej	10
I. Geneza	10
II. Stan obecny	12
III. Perspektywy	14
IV. Unifikacja	16
§ 4. Typy odpowiedzialności odszkodowawczej	19
I. Celowość wyróżnienia	19
II. Kryterium pełności – odesłanie	19
III. Kryterium ekonomicznego rozkładu ciężaru odpowiedzialności	20
IV. Kryterium sprawstwa	22
§ 5. Reżimy odpowiedzialności odszkodowawczej	25
I. Uwagi ogólne	25
II. Systematyka reżimów odpowiedzialności	27
III. Odpowiedzialność z tytułu niewykonania lub nienależytego wykonania zobowiązania	30
IV. Odpowiedzialność z tytułu czynów niedozwolonych	34
1. Uwagi ogólne	34
2. Odpowiedzialność za produkt niebezpieczny	38
3. Odpowiedzialność z tytułu szkód legalnych	42
V. Odpowiedzialność z tytułu wykonywania praw podmiotowych	47
VI. Odpowiedzialność gwarancyjna	48
VII. Odpowiedzialność z tytułu poniesienia szkody we wspólnym lub cudzym interesie	50
§ 6. Struktura oraz zakres stosowania przepisów Kodeksu cywilnego o odpowiedzialności odszkodowawczej	52
§ 7. Przesłanki odpowiedzialności odszkodowawczej	56

I. Przesłanki odpowiedzialności odszkodowawczej – uwagi ogólne	56
II. Szkoda bezprawna	56
III. Zdarzenie, z którym ustawa wiąże powstanie odpowiedzialności – wzmianka	64
IV. Związek między zdarzeniem, z którym ustawa łączy powstanie odpowiedzialności a szkodą – odesłanie	65
§ 8. Poszkodowany	65
I. Względny charakter stosunku odszkodowawczego	65
II. Szkoda zbiorowa. Szkoda ekologiczna	65
III. Dłużnik jako poszkodowany	67
IV. Ograniczenie indemnizacji do bezpośrednio poszkodowanego	69
V. Szkoda osoby trzeciej	76
VI. Poszkodowany a powiązania rodzinne	78
1. Uwagi ogólne	78
2. Roszczenia dziecka przeciwko rodzicom	80
3. Mażeńskie stosunki majątkowe	80
VII. Szkoda na tle wspólności praw	83
VIII. Poszkodowany w reżimie odpowiedzialności z tytułu niewykonania zobowiązania	86
§ 9. Zasady odpowiedzialności odszkodowawczej	90
I. Uwagi ogólne	90
II. Zasada winy	92
1. Uwagi ogólne	92
2. Pojęcie winy	95
3. Stosunek winy do szkody	97
4. Formy winy	102
III. Zasada bezprawności	104
1. Uwagi ogólne	104
2. Bezprawność względna	111
IV. Zasada ryzyka	122
V. Zasada odpowiedzialności absolutnej	126
VI. Zasada słuszności	131
§ 10. Wpływ zasady odpowiedzialności odszkodowawczej na rozmiar odszkodowania	133
I. Uwagi ogólne	133
II. Uwagi szczegółowe	139
1. Powstanie odpowiedzialności	139
2. Wyłączenie odpowiedzialności	140
3. Rozmiar odpowiedzialności	141
4. Wyłączenie wygaśnięcia roszczeń odszkodowawczych	143
5. Uwagi na tle poszczególnych instytucji	143
§ 11. Funkcje odpowiedzialności odszkodowawczej	144
I. Pojęcie funkcji odpowiedzialności odszkodowawczej	144
II. Funkcje odpowiedzialności odszkodowawczej – uwagi ogólne	145

III. Funkcja kompensacyjna	146
1. Uwagi ogólne	146
2. Funkcja kompensacyjna a zasady: restytucji i pełnego odszkodowania	150
3. Funkcja kompensacyjna a sposoby naprawienia szkody	151
4. Funkcja kompensacyjna a uszczerbek niemajątkowy	151
5. Funkcja kompensacyjna a zasada odpowiedzialności	153
6. Funkcja kompensacyjna a reżim odpowiedzialności	154
7. Funkcja kompensacyjna a gwarancyjny typ odpo- wiedzialności	155
8. Uwagi szczegółowe	155
IV. Funkcja prewencyjna	156
V. Funkcja represyjna	160
VI. Funkcja repartycyjna	165
Rozdział II. Pojęcie i rodzaje szkody	167
§ 1. Ogólne pojęcie szkody	167
I. Pojęcie szkody. Uwagi wstępne	167
II. Niekorzystność uszczerbku	170
III. Szczególne definicje legalne szkody	171
IV. Znaczenie woli poszkodowanego	172
V. Brak prawnego uzasadnienia	176
VI. Szkoda naturalna i normatywna	177
VII. Metoda dyferencyjna	182
VIII. Hipoteza dyferencyjna	191
IX. Zasada pełnego odszkodowania	197
X. Zasada restytucji	205
XI. Szkoda a zubożenie i wzbogacenie	209
§ 2. Szkoda majątkowa i niemajątkowa	211
I. Pojęcia szkody majątkowej i niemajątkowej	211
II. Ograniczenie naprawienia szkody niemajątkowej do krzywdy i reżimu odpowiedzialności z tytułu czynów niedozwolonych ..	221
§ 3. Szkoda jako naruszenie – szkoda jako skutek naruszenia	227
§ 4. Szkoda na mieniu i szkoda na osobie	233
I. Szkoda na mieniu i na osobie	233
II. Przedmiot ochrony odszkodowawczej	239
1. Uwagi ogólne	239
2. Szkoda czysto majątkowa	247
3. Ochrona wierzycelności	250
§ 5. Postaci szkody majątkowej	254
I. Straty i utracone korzyści. Uwagi ogólne	254
II. Szkoda ewentualna	256
§ 6. Straty	263
I. Pojęcie strat	263
II. Utrata roszczenia	266
III. Obciążenie pasywami	268
§ 7. Wydatki	272

§ 8. Utracone korzyści	278
I. Pojęcie utraconych korzyści	278
II. Korzyści niezgodne z prawem bądź niegodziwe	286
III. Utrata korzyści jako szkoda obecna albo przyszła	288
IV. Ocena <i>ex post</i>	289
V. Ustalenie rozmiarów utraconych korzyści	291
VI. Poszczególne przypadki utraty korzyści	293
1. Utrata pożytków	293
2. Uszkodzenie dobra w trakcie produkcji	293
3. Utrata zysków z inwestycji na rynku papierów wartościowych	293
4. Utracone korzyści jako element odszkodowania zasadzonego w procesie karnym	295
VII. Utrata korzyści a wzbogacenie i zubożenie	295
§ 9. Poszczególne rodzaje szkody majątkowej	296
I. Szkoda w reżimie odpowiedzialności <i>ex contractu</i>	296
II. Utrata posiadania	300
III. Utrata pożytków	308
IV. Utrata możliwości korzystania z rzeczy	310
V. Utrata wypoczynku, urlopu lub przyjemności	315
VI. Szkoda bezpośrednio i pośrednio	319
VII. Szkoda jako skutek naruszenia dóbr niematerialnych, <i>know-how</i> i czynów nieuczciwej konkurencji	324
1. Uwagi wstępne	324
2. Zastosowanie metody dyferencyjnej	326
3. Szkoda jako utracona opłata licencyjna	330
4. Wydanie zysku naruszcyciela	335
VIII. Odpowiedzialność korzystającego ze szkody (art. 422 KC)	337
IX. Zniszczenie lub uszkodzenie rzeczy	340
X. Naruszenie procedur konkursowych	341
XI. Dodatni i ujemny interes poszkodowanego	341
1. Uwagi ogólne	341
2. Umowa przedwstępna. Obowiązek zawarcia umowy wynikający z ustawy	353
3. Umowa ramowa	353
4. Umowa o negocjacje	354
5. Umowa opcyjna	354
6. Przetarg i aukcja	355
7. Umowa gwarancyjna	355
8. Prawo pierwokupu	355
9. Darowizna	356
10. Konkurs	357
Rozdział III. Ustalenie rozmiaru szkody prawnie relewantnej	359
§ 1. Związek przyczynowy	359
I. Uwagi ogólne	359

II. Zakres zastosowania art. 361 § 1 KC	366
III. Funkcje art. 361 § 1 KC	369
IV. Związki normatywne	372
V. Teoria warunkowości	373
VI. Adekwatny związek przyczynowy	377
1. Uwagi ogólne	377
2. Kierunki teorii adekwatnej	384
3. Ocena teorii adekwatnej	386
4. Podwyższenie prawdopodobieństwa	386
5. Dowód związku przyczynowego	388
VII. Przechodność związku przyczynowego	393
VIII. Związek przyczynowy bezpośredni	398
IX. Przyczynowość zaniechania	399
X. Utrata korzyści	402
XI. Związek przyczynowy adekwatny a bezprawność względna ..	404
XII. Stosunek związku przyczynowego do winy	405
XIII. Podatność na doznanie szkody	408
XIV. Związki konieczne i przypadkowe	411
XV. Wielość przyczyn	412
1. Kauzalność konkurencyjna – pozorny zbieg przyczyn ..	412
2. Hipotetyczna przyczynowość alternatywna	413
3. Rzeczywisty zbieg przyczyn – uwagi ogólne	420
4. Przyczynowość alternatywna	421
5. Przyczynowość kumulatywna	427
6. Legalne zachowanie alternatywne	428
§ 2. Obiektywne bądź subiektywne kryteria ustalenia rozmiaru szkody	431
I. Uwagi historyczne	431
II. Prawo pozytywne	433
1. Uwagi ogólne	433
2. Dobra niematerialne – wzmianka	441
3. Przypadki zastosowania metody obiektywnej	442
§ 3. Wpływ systemu danin publicznych na rozmiar szkody prawnie relewantnej	447
I. Uwagi ogólne	447
II. Podatek od towarów i usług	447
III. Podatek dochodowy od osób fizycznych	448
§ 4. Czas i miejsce miarodajne dla ustalenia rozmiaru szkody	450
I. Czas miarodajny dla ustalenia rozmiaru szkody	450
II. Miejsce miarodajne dla ustalenia rozmiaru szkody. Waluta odszkodowania	458
§ 5. Szkoda obecna i szkoda przyszła	460
I. Pojęcia szkody obecnej i przyszłej	460
II. Naprawienie szkody przyszłej – zasada	462
III. Wyjątki	466
§ 6. Wyrównanie korzyści z uszczerbkiem	467

I. Uwagi ogólne	467
II. Zbieg roszczeń	476
III. Przyczynienie poszkodowanego <i>a compensatio lucri cum damno</i>	478
IV. Świadczenia z ubezpieczeń majątkowych	479
§ 7. Ciężar dowodu istnienia i rozmiarów szkody. Zastosowanie art. 322 KPC.	480
I. Ciężar dowodu szkody – uwagi ogólne	480
II. Utrata korzyści	482
III. Związek przyczynowy – odesłanie	484
IV. Zastosowanie art. 322 KPC.	484
1. Uwagi ogólne	484
2. Uwagi szczegółowe	490
Rozdział IV. Naprawienie szkody	493
§ 1. Sposoby naprawienia szkody	493
§ 2. Wybór sposobu naprawienia szkody	509
§ 3. Przywrócenie do stanu poprzedniego	513
I. Postaci restytucji	513
II. Restytucja w przypadku uszkodzenia dóbr używanych	517
§ 4. Naprawienie szkody w pieniądzu	519
I. Uwagi ogólne	519
II. Odszkodowanie pieniężne jako uzupełnienie przywrócenia stanu poprzedniego	521
III. Pokrycie uszczerbków spowodowanych naprawami własnymi poszkodowanego	523
IV. Odszkodowanie w przypadku zniszczenia bądź znacznego uszkodzenia rzeczy używanych	527
V. Odsetki opóźnienia od odszkodowania pieniężnego	528
Rozdział V. Czynniki wpływające na wysokość odszkodowania	533
§ 1. Uwagi wprowadzające	533
I. Ekspozycja problematyki	533
II. Charakter wyroku odszkodowawczego	535
§ 2. Przyczynienie poszkodowanego	536
I. Uwagi ogólne	536
II. Postaci przyczynienia	550
III. Problematyka procesowa	553
IV. Uwagi szczegółowe	554
V. Przyczynienie osób innych niż poszkodowany	557
VI. Kryteria zmniejszenia odszkodowania	558
§ 3. Ustawowe modyfikacje zasady pełnego odszkodowania	564
I. Uwagi ogólne	564
II. Uwagi szczegółowe	565
1. Szczególne ukształtowanie szkody prawnie relewantnej	565
2. Limity kwotowe odszkodowania	569

III. Zbieg roszczeń a zasada pełnego odszkodowania i jej ustawowe modyfikacje	577
§ 4. Umowne odstępstwa od zasady pełnego odszkodowania	579
I. Uwagi ogólne	579
II. Umowy dotyczące odpowiedzialności odszkodowawczej	582
1. Szczególne określenie przesłanek odpowiedzialności	583
2. Szczególne określenie szkody prawnie relewantnej	589
3. Pułap odszkodowania	591
4. Ograniczenie odpowiedzialności do części majątku dłużnika	591
5. Umowy procesowe	592
6. Umowy dotyczące istniejącego długu odszkodowawczego	592
III. Ubezpieczenia majątkowe	593
§ 5. Sądowe miarkowanie odszkodowania	599
§ 6. Ustalenie odpowiedzialności za szkodę przyszłą	607
Uwagi końcowe – de lege ferenda	613
Indeks rzeczowy	617

Contents

Introduction	XIX
Abbreviations	XXI
Sources	XXIX
Chapter I. Liability for Damages – General Remarks	1
§ 1. Liability for Damages – Essentials	1
§ 2. Liability for Damages and Legal/Civil Liability	3
§ 3. Liability for Damages – History	10
I. Origins	10
II. Liability for damages today	12
III. Prospects	14
IV. Unification	16
§ 4. Kinds of Liability for Damages	19
I. The purpose of distinction	19
II. The completeness criterion – reference	19
III. The economic distribution of responsibility criterion	20
IV. The agency criterion	22
§ 5. Damage Liability Regimes	25
I. General remarks	25
II. Ordination of Liability regimes	27
III. Liability for improper performance/non-performance of duty	30
IV. Liability for torts	34
1. General remarks	34
2. Liability for dangerous products	38
3. Liability for legal damage	42
V. Liability for the execution of personal rights	47
VI. Warranty liability	48
VII. Liability for damage incurred in a common/third party interest	50
§ 6. Damage Liability Clauses in the Civil Code – Structure, Application	52
§ 7. Damage Liability – Prerequisites	56
I. Damage liability prerequisites – general remarks	56
II. Illegal damage	56
III. Events to which Law links liability – reference	64
IV. Connections between events to which Law links liability and damages – reference	65

§ 8. Injured party	65
I. The relativity of the compensatory relation	65
II. Collective damage, environmental damage	65
III. Debtor as the injured party	67
IV. Limiting indemnity to immediate damage victims	69
V. Third party damage	76
VI. Injured party and family ties	78
1. General remarks	78
2. Claims of a child against mother	80
3. Marital property relations	80
VII. Damage resulting from common rights	83
VIII. Injured party in non-performance liability regime	86
§ 9. Damage Liability Principles	90
I. General remarks	90
II. The guilt principle	92
1. General remarks	92
2. The guilt concept	95
3. The relation of guilt to damage	97
4. Types of guilt	102
III. The illegality principle	104
1. General remarks	104
2. Relative illegality	111
IV. The risk principle	122
V. The absolute liability principle	126
VI. The equity principle	131
§ 10. The Influence of the Damage Liability Principle on the Size of Indemnity	133
I. General remarks	133
II. Specifics	139
1. Arising of liability	139
2. Exclusion of liability	140
3. Scope of liability	141
4. Exclusion of damage claim expiry	143
5. Institutions – comments	143
§ 11. Damage Liability – Functions	144
I. The damage liability function concept	144
II. Damage liability functions – general remarks	145
III. Compensatory function	146
1. General remarks	146
2. The compensatory function and restitution and full indemnity principles	150
3. The compensatory function and damage repair	151
4. The compensatory function and non-material loss	151
5. The compensatory function and the liability principle	153
6. The compensatory function and the liability regime	154
7. The compensatory function and warranty liability	155
8. Specifics	155

IV. The preventive function	156
V. The repressive function	160
VI. The repartitioning function	165
Chapter II. The Concept of Damage. Kinds of Damage.	167
§ 1. The General Damage Concept.	167
I. Damage – general remarks	167
II. Disadvantages of impairment	170
III. Special legal definitions of damage	171
IV. The role of claimant’s will	172
V. Lack of legal substantiation.	176
VI. Natural and normative damage	177
VII. The differential method	182
VIII. The differential hypothesis	191
IX. The full indemnity principle	197
X. The restitution principle	205
XI. Damage and impoverishment/enrichment	209
§ 2. Material and Non-Material Damage	211
I. The concept of material and non-material damage	211
II. Restriction of non-material damage amendment to the tort liability regime	221
§ 3. Damage as Breach – Damage Ensuing from Breach	227
§ 4. Property Damage, Personal Damage.	233
I. Property and personal damage	233
II. Object of indemnity protection	239
1. General remarks	239
2. Damage to property	247
3. Protection of receivables	250
§ 5. Kinds of Property Damage	254
I. Loss and lost profits – general remarks.	254
II. Possible damage.	256
§ 6. Loss	263
I. The concept of loss	263
II. Claim loss	266
III. Liabilities aggravation	268
§ 7. Expenses	272
§ 8. Lost profits	278
I. The lost profits concept	278
II. Illicit/iniquitous profits	286
III. Profits loss as present/future damage	288
IV. Ex post judgment.	289
V. Profits loss assessment	291
VI. Profits loss – examples	293
1. Loss of benefits	293
2. Damage to goods during production	293
3. Loss of securities market profits	293
4. Lost profits as indemnity in criminal proceedings	295

VII. Lost profits and impoverishment/enrichment	295
§ 9. Kinds of damage to property	296
I. Damage under the <i>ex contractu</i> liability regime	296
II. Loss of property	300
III. Loss of benefits	308
IV. Loss of possibility to use objects	310
V. Loss of leisure/vacation time, loss of enjoyment	315
VI. Direct/indirect damage	319
VII. Damage in effect of infringement on goodwill/know-how and unfair competition	324
1. Preliminary remarks	324
2. Application of the differential method	326
3. Damage in effect of lost license fees	330
4. Delivery of violator's profit	335
VIII. Damage beneficiary liability (Art. 422 CC)	337
IX. Object destruction/damage	340
X. Violation of tender procedures	341
XI. Claimant's positive/negative interest	341
1. General remarks	341
2. Preliminary agreement. The duty to conclude a contract arising from statute	353
3. Framework agreement	353
4. Agreement to negotiate	354
5. Option agreement	354
6. Tender and auction	355
7. Warranty agreement	355
8. Pre-emptive right	355
9. Donation	356
10. Contest	357
Chapter III. Assessing Legally Relevant Damage	359
§ 1. Causal Relationship	359
I. General remarks	359
II. Use of Art. 361 § 1 CC	366
III. Functions of Art. 361 § 1 CC	369
IV. Normative relations	372
V. Conditionality theory	373
VI. Adequate causal relationship	377
1. General remarks	377
2. Adequate theory trends	384
3. Assessing adequate theory	386
4. Raised probability	386
5. Causal relationship evidence	388
VII. Causal relationship – transferability	393
VIII. Direct causal relationship	398
IX. Causality of negligence	399
X. Loss of profits	402

XI. Adequate causality relationship and relative illicitness	404
XII. Causality relationship and guilt	405
XIII. Susceptibility to damage	408
XIV. Necessary and coincidental relationships	411
XV. Multiplicity of cause	412
1. Competitive causality – apparent coincidence of cause	412
2. Hypothetical alternative causality	413
3. Real coincidence – general remarks	420
4. Alternative causality	421
5. Cumulative causality	427
6. Legal alternative conduct	428
§ 2. Objective/Subjective Damage Assessment Criteria	431
I. History	431
II. Positive law	433
1. General remarks	433
2. Intangible property – reference	441
3. Objective method – case studies	442
§ 3. The Influence of the Public Imposts System on Legally Relevant Damage Extent	447
I. General remarks	447
II. Value added tax	447
III. Personal income tax	448
§ 4. Damage Assessment – Adequate Time and Place	450
I. Adequate damage assessment time	450
II. Adequate damage assessment place. Currency of damages.	458
§ 5. Present and Future Damage	460
I. The concept of present and future damage	460
II. Amending future damage – principle	462
III. Exceptions	466
§ 6. Benefit Gained Through the Damaging Event (<i>compensatio lucri cum damno</i>)	467
I. General remarks	467
II. Coincidence of claims	476
III. Claimant’s contribution and <i>compensatio lucri cum damno</i>	478
IV. Benefits from property insurance	479
§ 7. The Burden of Proof of Existence and Extent of Damage. Applicability of Art. 322 CPC	480
I. Burden of proof of damage– general remarks	480
II. Loss of profits	482
III. Causal relationship – reference	484
IV. Applicability of Art. 322 CPC	484
1. General remarks	484
2. Specifics	490
Chapter IV. Repairing Damage	493
§ 1. Damage Repair Methods	493
§ 2. Selecting Repair Methods	509

§ 3. Restitution to Previous Condition	513
I. Restitution forms	513
II. Restitution of damage on used commodities	517
§ 4. Restitution of Pecuniary Damage	519
I. General remarks	519
II. Pecuniary compensation as supplement to restitution to previous condition	521
III. Restitution of damage caused by claimant’s self-repairs	523
IV. Restitution of total or considerable damage on used commodities	527
V. Interest on pecuniary compensation delays	528
Chapter V. Factors Influencing Compensation Size	533
§ 1. Introduction	533
I. Problems, issues	533
II. The nature of compensation rulings	535
§ 2. Injured Party’s Contribution	536
I. General remarks	536
II. Kinds of contribution	550
III. Procedural issues	553
IV. Specifics	554
V. Contribution of persons other than injured party	557
VI. Compensation mitigation criteria	558
§ 3. Full Compensation Principle – Statutory Modifications	564
I. General remarks	564
II. Specifics	565
1. Special configuration of legally relevant damage	565
2. Damage quota limits	569
III. Coincidence of claims and statutory modifications of full compensation principle	577
§ 4. Contractual Departure from Full Compensation Principle	579
I. General remarks	579
II. Compensation liability contracts	582
1. Specific description of liability premises	583
2. Specific description of legally relevant damage	589
3. Compensation cap	591
4. Limiting liability to part of debtor’s assets	591
5. Procedural contracts	592
6. Compensation debt contracts	592
III. Property insurance	593
§ 5. Weighing of Damages by Court	599
§ 6. Liability Assessment for Future Damages	607
Closing Remarks – <i>de lege ferenda</i>	613
Index	617

Wstęp

Wynagrodzenie szkody na mieniu od wieków stanowi jeden z centralnych problemów prawa cywilnego. Jest to pochodną rozmiarów społecznych zagadnienia – z wyrządzeniem tego rodzaju szkód mamy do czynienia na co dzień i dotyczy ono wszystkich podmiotów prawa. Równocześnie ustawodawca nie pozostawia tej kwestii wyłącznie orzecznictwu sądów, lecz ustanawia normy regulujące zakres i sposób indemnizacji. Mają one na celu rozstrzygnięcie konfliktu interesów między poszkodowanym i dłużnikiem. Chociaż wynika z nich ogólna tendencja do ochrony podmiotu dotkniętego zdarzeniem szkodzącym, to jednak należy pamiętać, że w braku normy ustanawiającej obowiązek odszkodowawczy ciężar szkody spoczywa na poszkodowanym i jest to najbardziej pierwotna zasada prawa odszkodowawczego. Równowagę stosunków odszkodowawczych zaburza niekiedy tendencja do poszukiwania dłużnika w taki sposób, aby każdy doznany uszczerbek ulegał naprawieniu. Prowadzi to do nieprawidłowych z punktu widzenia dogmatycznego rozstrzygnięć. Przyjęty w pracy podział na szkodę naturalną i normatywną uzmysławia, że nie zawsze szkoda łączy się z obowiązkiem odszkodowawczym, a współczucie dla poszkodowanego nie może stanowić głównego kryterium ustalania treści stosunku łączącego go z dłużnikiem.

Praca niniejsza została poświęcona wykładni norm dotyczących przedmiotu i zakresu indemnizacji. Od czasu ukazania się monograficznych opracowań dotyczących odpowiedzialności odszkodowawczej w ogólności minęło już sporo czasu. Prace te (autorstwa *T. Dybowskiego*, *S. Garlickiego*, *A. Szpunara*, *W. Warkalły* czy *J. Winiarza*) zawierają istotny ładunek treściowy, ale orzecznictwo Sądu Najwyższego porusza coraz to nowe zagadnienia wyłaniające się w związku z rozwojem stosunków społecznych w dziedzinie odpowiedzialności za szkodę. W nauce obcej poruszane są problemy, które nie zostały jeszcze zasygnalizowane – a tym bardziej opracowane – przez polskie piśmiennictwo. Będą one jednak występować na tle stosowania naszego prawa. Uwagi prawnoporównawcze zawarte w pracy są jedynie tłem dla wywodu w tym zakresie, w jakim pozwalają rozstrzygnąć kwestie dyskusyjne na gruncie prawa polskiego. Jestem świadomy, że zajęte w konkretnych przypadkach stanowisko może budzić kontrowersje, ale w tym fakcie upatruję szansy na rozwinięcie dyskusji.

Nie bez znaczenia dla układu pracy pozostaje okoliczność, że normy Kodeksu cywilnego pozwalają na wyodrębnienie w ramach prawa obligacyjnego *sui generis* działu w postaci prawa odszkodowawczego. Dlatego w pierwszym paragrafie dokonano analizy podstawowych pojęć odpowiedzialności odszkodowawczej.

Systematyka polskich przepisów umożliwia wypracowanie ogólnych reguł dotyczących ustalenia i naprawienia szkody na mieniu niezależnie od reżimu od-